

GYÓGYSZERÉSZKÉPZÉS

I. Gyógyszerészképzés és -képesítés jogszabályai

1. Az egyetemi gyógyszerészképzést megelőző fontosabb rendeletek

kötelező egyetemi oktatás bevezetése előtt a gyógyszerészet szabad foglalkozás (*ars libera*) volt, a patikák felállításához az engedélyt a városi magisztrátus adta meg. A gyógyszerészek képzése 1770 előtt nemcsak hogy egyetemi tanulmányokhoz nem volt kötve, de még középfokú iskolai képzettséget sem írtak elő. Mindössze annyit kértek, hogy kívánatos a 14. életév betöltése és a jó iskolai előmenetel is. Aki a gyógyszerészi pályára akart lépni, és megfelelt ezeknek a feltételeknek, az beállt tanulónak („*tiro*”-nak) egy patikába. A patikai gyakornoki időt „*tirocinium*”-nak nevezték. Többévi gyakornoki idő után az illető gyógyszerészegéd lett, majd, miután a megyei tisztiorvos előtt levizsgázott, teljes jogú gyógyszerésszé vált. Később tanfolyam elvégzését írták elő, ami után vizsgát kellett tenni egy olyan bizottság előtt, melynek tagjai közt már gyógyszerészek is voltak. Az egyetemi gyógyszerészképzésre csak azok iratkozhattak be, akik már előzőleg több évig gyógyszerértárban dolgoztak és az ún. *tirocinális* vizsgájukat sikeresen letették.¹

Az 1839. április 16-án kelt, 1695. számú, valamint az 1840. január 6-án kelt, 72 139. számú rendelet meghatározta a gyógyszerészgyakornoki képzés feltételeit és szabályait; a jelöltek egységes felkészülése céljából bevezették a gyakornoki tanfolyamot. Mindkét rendelet négy gimnáziumi osztály elvégzését követelte meg a gyakornoki felvételhez. 1851-ben valósult meg a képzés két évre történő felemelése. Így tulajdonképpen az egyetemi gyógyszerészképzés a magiszter vizsgát megelőző tanfolyamból nőtt ki. Éveken át egymás mellett létezett a gyógyszerészek egyetemi képzése és a régi, céhszerű gyakorlati képzés. Ekkor a gyógyszerértárban letöltött gyakorlati időt követő *tirocinális* vizsga sikeres letétele gyógyszerészi tevékenységre jogosította a jelöltet, az egyetemi oktatásban való részvétel csak gyógyszerértár vezetéséhez volt követelmény.²

¹ BALÁZS 2016. I. 185., II. 308.

² ERŐS 2011. 8–14.

2. *A gyógyszerészek képzésre vonatkozó 1872 utáni jogszabályok*

Az 1876: XIV. tc. gyógyszerészi vonatkozású XVI. fejezetének 129. §-a a gyógyszerészképzésre vonatkozott. E szerint gyógyszerértarat csak az kezelhet, aki érvényes gyógyszerézmesteri vagy gyógyszerésztudori oklevéllel rendelkezik.³ Továbbá előírta a gyakornokok kiképzésének tárgyát, a gyakornoki vizsga menetét, a segédi időt stb., amelyek az egyetemi képzés előtti időre vonatkoztak, valamint a gyógyszerésztudori fokozat elérhetőségének feltételeit.

1883. június 2-án a miniszter kiadta a 18 556. számú rendeletet, mely előírta, hogy a következő tanévtől kezdődően a tanároknak a gyógyszerészhallgatók számára külön előadásokat kell tartani. Az 1887. november 15-én kiadott, 35 222. számú rendelet egy újabb követelményt tartalmazott: „*A jelölt jó egészséggel, különösen jó látással és hallással rendelkezzen.*”⁴ A rendelet előírta, hogy 1888-tól az ellenőrző bizottságban elsősorban egyetemi tanárok jelenléte szükséges. 1888-ban Kolozsváron megindult egy előkészítő tanfolyam, melynek szervezői Gáspár János és Tothmayer Ferenc egyetemi tanársegédek voltak. Már az első évben 20-an iratkoztak be, 1889-ben 37-en jelentkeztek, 1890-ben pedig 46 hallgatója volt a tanfolyamnak. A létszám növekedése a tanfolyam iránti érdeklődést bizonyítja. A gyakornoki vizsgákat mindig augusztus 25. és szeptember 2. között tartották.

1892-ben a miniszter 35 985. számú rendeletével szabályozta a gyógyszerészgyakornokok kiképzését.⁵ Ezek szerint minden gyógyszerértar gyakornokok kiképzése céljából felvehetett olyan személyeket, akik 6 gimnáziumi, reál- vagy polgári iskolai osztályt jó eredménnyel elvégeztek. A gyógyszerértart vezető gyógyszerésznek pontos nyilvántartást kellett vezetni gyakornokáról, és gondoskodnia kellett annak szakmai felkészüléséről az ott eltöltött két vagy három év alatt. Ezt követően a gyakornokoknak egy vizsgáló bizottság előtt gyakorlati és szóbeli vizsgát kellett tenniük. Ilyen bizottság csak Budapesten és Kolozsváron működött.⁶ Tagjai egyetemi tanárok (fizika vagy vegytan, gyógyszerstan vagy növénytan) voltak, két gyakorló gyógyszerésszel együtt, akiket a miniszter nevezett ki három évre. A vizsgálat két részből állt: gyakorlati és szóbeli részből.⁷ A sikeresen vizsgázott gyakornokok esküt tettek, és ezután két évig dolgozhattak tovább gyógyszerértarokban, segédi

³ HÖGYES 1896. 964–976.

⁴ Magyarországi Rendeletek Tára 21 (1887) 2209.

⁵ SZENTGYÖRGYI 1969. 184.

⁶ Magyarországi Rendeletek Tára 26 (1892) 2167–2168.

⁷ RNLMML 576. fond 591. állag.

minőségben. Ezt a segédi időt az egyetemi tanulmányok előtt vagy után is le lehetett tölteni.

Az új tanulmányi és szigorlati szabályok bevezetésével nőtt az egyetem szerepe és felelőssége, így a gyógyszerészképzés is magasabb szintre emelkedett.⁸ A gyógyszerészetten hallgatók az orvoskaron a „gyógyszerészmesteri szigorlati bizottság” előtt vizsgázva „magister pharmaciae” címet kaptak, ugyanekkor gyógyszerészmesterré eskették fel őket.⁹ Az 1893. május 27-én kiadott, 24 856. számú rendelet a gyógyszerészmesteri oklevelek latin nyelvű szövegét írta elő.

1892. szeptember 9-én életbe lépett a gyógyszerészmesterek tudori (doktori) fokozatának elérését is szabályozó rendelet. Csak az érettségi bizonyítvánnyal rendelkező gyógyszerészmesterek nyerhették el a gyógyszerésztudori oklevelet, akkor, ha legalább egy tanévet még az egyetemen töltöttek, és ez idő alatt a vegytani, gyógyszerertani és közegészségtani tanintézetekben 2, illetőleg 1–1 félévig laboratóriumi munkát végeztek, s ez idő alatt az említett tárgyak valamelyikéből saját vizsgálataik alapján doktori értekezést írtak. A doktori értekezést az orvoskari dékánból – mint elnökből – és a vegytan, illetve az értekezés tárgya szerint a gyógyszerisme vagy közegészségtan tanáraiból álló háromtagú bizottság bírálta, és annak elfogadását szótöbbséggel határozta meg. Az értekezést ki kellett nyomtatni, és bemutatni. Elfogadás esetén következett a felavatás, szintén a vizsgáztató bizottság előtt.¹⁰

1895-től Budapesten és Kolozsváron is egy-egy hivatalos gyakornoki tanfolyam indult be. A kolozsvári gyakornoki tanfolyam vezető tanára a kezdetektől Nyiredy Géza volt mintegy huszónhét éven át haláláig, 1914 júniusáig. Ő volt a tanfolyam lelke, szervezője és vezetője. 1918-ban Orient Gyula lett a tanfolyam vezetője, az egyetemi tanárok közül Issekutz Hugó és Ferencz Áron kapcsolódott be a gyakornoki képzésbe. Kolozsváron a gyakornoki tanfolyam 1919-ig folyamatos volt. Rendszerességének eredményeképpen jelentősen megnövekedett Erdélyben a nem okleveles gyógyszerészek száma is, akik alkalmazottként, de elődeiknél már sokkal magasabb képesítéssel dolgoztak tovább, hisz azok csak az egyes gyógyszerészeti tárgyakban eltöltött gyakornoki évek során nyert szakmai tapasztalatokkal és gyakorlattal rendelkeztek.

A gyakornoki tanfolyam végén a hallgatók a gyógyszerészsegédi vizsgálóbizottság előtt tették le a „*tirocinális*” vizsgájukat. A Kolozsváron működő vizsgáztató bizottság tagjait – ugyanúgy, mint Budapesten – szintén a

⁸ HÓGYES 1896. 964–976.

⁹ KEMPLER 1984. 321–323.

¹⁰ HALMAI 1969. 207–209.

miniszter nevezte ki három évre a fizika vagy a vegytan és a gyógyszerertan vagy a növénytan egyetemi tanárai közül. Ha a gyakornok sikeresen vizsgázott, latin nyelvű bizonyítványt kapott. Őket a „nem okleveles gyógyszerész” cím illette meg, és gyógyszerertárakban beosztottként, két évig segédként, illetve alkalmazottként dolgozhattak. A továbbiakban egyetemi képzésre csak az jelentkezhettek, aki igazolni is tudta, hogy sikeresen letette a *tirocínális* vizsgáját.

Az 1914. augusztus 11-én megjelent, 112 745. számú miniszteri rendelet a gyógyszerészhallgatók egyetemi képzésére és a gyógyszerész-doktorátusra vonatkozó változásokat közli.¹¹ Így előírta a felvétel feltételeit (érettségi bizonyítvány), a tanfolyam tárgyait, a vizsgákat és szigorlatokat, a doktorátusra vonatkozó jogszabályokat. Ennek a rendeletnek értelmében az egyetemi oktatást követő három év gyakorlat után a gyógyszerészeknek ún. *approbációs* vizsgát kellett tenni, ami gyógyszerertárvezetésre jogosított fel. A vizsga két részből állt, gyakorlatból és elméletből. A gyakorlati részben a jelölt egy vagy több galenusi készítményt azonosságra és tisztaságra megvizsgált, és hatóanyag-tartalmát meghatározta a Magyar Gyógyszerkönyv előírásai alapján. Az elméleti részben bizonyítania kellett, hogy a gyógyszerertári rendtartásra vonatkozó összes törvényt és szabályt, rendeletet, illetve utasítást ismeri. A sikeres vizsga eredményét a gyógyszerész oklevelére záradékkal rávezették, és a vizsgabizottság elnöke (orvoskari dékán) hitelesítette. Gyógyszerertári jogért való folyamodáskor az oklevelet csak ilyen záradékkal fogadták el. Sikertelenség esetén hat hónap múlva meg lehetett ismételni a vizsgát. Ennek az új rendeletnek azért volt jelentősége, mert növelte a gyógyszerertári gyakorlat fontosságát, mivel az *approbációs* vizsgán a jelölt a három év alatt elsajátított ismereteiről is beszámolt. Így változatlanul öt év volt a gyógyszerertári gyakorlat, két év az elméleti oktatás, és az *approbációs* vizsga fejezte be a gyógyszerészképzést.¹²

Az 1914-ben életbe lépett oktatási reform az egyetemi gyógyszerészi tanfolyamot változatlanul kétévesnek tartotta meg, de az alapfeltételek között a gimnáziumi érettségi is (reáliskola esetén latin nyelvből külön érettségi) szerepelt. Az 1914 szeptemberében megjelent, 159 589. számú körrendelet foglalkozott a gyógyszerész-doktorátus új szabályaival.¹³ E szerint azoknak a gyógyszerészeknek, akik el szeretnék nyerni ezt a fokozatot, még négy félévig egyetemi tanulmányokkal kell foglalkozniuk, amelyek alapján doktori értekezésüket el kell készíteniük, majd egy szóbeli szigorlatot tenniük. Ezt

¹¹ *Szabályzat* 1915. 1–15.

¹² Magyarországi Rendeletek Tára 48 (1914) 2578–2583.

¹³ RÉTHELYI 1910. 58–62.

követi a doktorrá való avatás, ami a vizsgáztató bizottság előtt kell történni, az elnök jelenlétében.¹⁴

II. Az egyetemi gyógyszerészképzés Kolozsváron

Az egyetemi gyógyszerészképzésnek karközi jellege volt. A gyógyszerészi tevékenység és ennek megfelelően az okleveles gyógyszerészek képzése is széles körű felkészítést igényelt.¹⁵ Így az orvosi (anatómia, élettan, gyógyszerstan, közegészségstan) és a természettudományi területekhez (kémia, fizika, matematika stb.) tartozó tantárgyak tanulmányozása is szükségessé vált. Mivel mindezen tantárgyaknak az oktatása gyógyszerészhallgatók számára önálló tanszékek létrehozása, fenntartása formájában az első évtizedekben lehetetlen volt, az egyetem a két rokon kar, az orvosi, valamint a természettudományi segítségét vette igénybe. Egészen a 20. század közepéig a gyógyszerészképzést nem egy önálló gyógyszerésztudományi kar biztosította, hanem az említett két kar együttesen. A magyarországi egyetemeken csak 1955-ben (Budapest), 1957-ben (Szeged), 2003-ban (Debrecen), illetve 2016-ban (Pécs) alakultak önálló Gyógyszerésztudományi Karok.

A jelenleg vizsgált időszakban tehát a két karra kinevezett tanárok és az általuk vezetett tanszékek biztosították a gyógyszerészhallgatók kétéves oktatását. Az első év a természettudományi karon az alapismeretek elsajátításához járult hozzá, míg a második évben az orvoskar keretébe tartozó néhány intézet tanárai által tartott előadásokat és gyakorlatokat látogatták a hallgatók. Az első évfolyamon az alapozó tárgyakat neves természettudósok tanították: **Kanitz Ágost**, majd **Istvánfi Gyula**, majd **Richter Aladár**, majd **Győrffy István** a növénytant; **Entz Géza**, majd **Apáthy István** az állattant; **Koch Antal**, majd **Szádeczky Gyula** az ásványtant; **Abt Antal**, majd **Tangl Károly** a természettant (a fizikát), **Fleischer Antal**, majd **Fabinyi Rudolf** a kémiát. Az első évfolyam első félévének tantárgyai természetan, állattan és ásványtan, voltak heti 5–5 órában. A második félévben vegytani gyakorlatok heti 15 órában, általános és kísérleti vegytan heti 5 órában, továbbá növénytan elméletileg és gyakorlatilag, növény-meghatározásokkal és szövettani vizsgálatokkal együtt heti 5 órában. Az elővizsgálatokat a Matematika- és Természettudományi Karon kellett letenniük, mégpedig természetanból az I. félév végén, vegytanból és növénytanból a II. félév végén. Az elővizsgálatokon a bizottság elnöke mindig a Matematika- és

¹⁴ Gyógyszerészek Zsebnaptára 44 (1914) 81–83.

¹⁵ RÁDÓCZY 1987. 39–68.; ZALAI 1991. 401–412.; MINKER 2003. 61–88.; ERŐS 2011. 10–31.; KAPRONCZAY 2016. 62–75.

Természettudományi Kar dékánja volt, a bizottság tagjai pedig a miniszter által kijelölt szaktanárok. A hallgatók az elért eredményeikről bizonyítványt kaptak.

A II. éves gyógyszerészhallgatók az orvostudományon folytatták tanulmányukat. 1872-től elméleti és gyakorlati képzésben vettek részt az Általános Kór- és Gyógytani Intézetben az 1889/90. tanévig. Első kinevezett tanáruk a kolozsvári születésű **Ajtai Kovács Sándor** volt. Oktatott tárgyai: *Gyógyszerészméregtan*; az *Általános Gyógytani és a Gyógyszerhatástani* heti 3 órában az orvos- és a gyógyszerészhallgatóknak egyaránt. 1883 januárjában a budapesti egyetemre távozott.¹⁶ Őt követően, Kolozsváron 1875–1883 között **Hőgyes Endre** volt az általános kór- és gyógytani tanára. Kolozsvári oktatói tevékenysége a *Gyógyszerhatástani* mellett kiterjedt a *Gyógyszerészméregtan törvényei*, sőt a *Kísérleti méregtan* tárgykörre is. 1883. január 5-én ő is a budapesti egyetemre távozott.¹⁷ 1883–1889 között **Bókay Árpád** vezette ezt az intézetet, majd ő is Budapestre távozott. Még 1884-ben javaslatára intézetének keretében „*recepturái dolgozdanak*” nevezett tangyógyszertár jött létre. Kolozsvári éveiben a *Gyógyszerhatástani*; a *Méregtan*; a *Dolgozói gyakorlatok a gyógyszerészméregtan és Dolgozói gyakorlatok a kísérletes kórtan köréből* elnevezett óráin kívül még a *Gyógyszerészméregtan története* és *A gyógyszerészméregtan törvényei* címen is tartott előadásokat heti 1, illetve 2 órában.¹⁸

A gyógyszerésznövendékeknek csak az 1893/94. tanévtől kezdve lett kötelező a *Közegészségtan* előadásokat hallgatni a II. évfolyam első felében, heti 3 órában. Ezeket **Rózsahegyi Aladár** (1855–1896) tartotta heti 2–3 óra keretében.¹⁹ Rózsahegyi Aladár halála utáni három év helyettesítésekkel telt el, majd 1899-től **Rigler Gusztáv** (1868–1930) folytatta az előadásokat 1919-ig. Külön előadást tartott *Közegészségtan gyógyszerészhallgatóknak* címen heti 3 órában. A gyógyszerészek kiképzésére vonatkozó 1916/17. tanévben életbe lépett szabályzat értelmében a II. éves gyógyszerészhallgatóknak az intézetben heti 6 órában élelmiszer-vizsgálatokat is kellett végezniük az *Élelmiszervizsgálat, gyakorlatokkal* elnevezésű tantárgy keretében. A kolozsvári egyetemen a gyógyszerészhallgatókat oktató tanárok valamennyien országos hírű, jó felkészültségű, kiváló szakemberek voltak.²⁰

Bókay távozása után az 1890. május 31-én kiadott 24 891. számú rendelettel az 1890/91. tanévtől kezdve az intézetet kettéválasztották Gyógyszerészméregtani Intézetre, valamint Általános Kór- és Gyógytani Intézetre. Az Általános

¹⁶ GYÓRY 1936. 655.

¹⁷ PÉTER 1997. 131–132.

¹⁸ ERŐS 2014. 479–484.

¹⁹ MINKER 2009. 108–119.

²⁰ PÉTER 1997. 736–740.

Kór- és Gyógytani Intézetet 1890. november 12. óta **illyefalvi Lőte József** (1856–1938) vezette. Előadásokat és gyakorlatokat is tartott az 1901/02. tanévtől kezdve, egészen 1919 májusáig *Gyógyszerismeret; Gyógyszertan; Önálló vizsgálódás a gyógyszer-tan köréből*. Az újonnan alakult Gyógyszertani Intézet vezetőjévé 1890. október 23-tól Tóth Lajos (1856–1926) budapesti egyetemi tanárt nevezték ki. Viszont ő azt nem foglalta el, mert közben a minisztériumba nevezték ki. Ezért helyettesi minőségben ideiglenesen ezt is Lőte József vezette. 1891. szeptember 1-jén ennek az intézetnek a vezetésére az erdélyi származású **Jakabházy Zsigmond** (1867–1945) kapott megbízást. Az 1918/19. tanévig *Kísérleti gyógyszerhatástant és Gyógyszerismeretet*, valamint a *Gyógyszerismereti szövegtant és az Önálló vizsgálódás a gyógyszer-tan köréből* elnevezésű tárgyat oktatta szintén heti 5–5 óra keretében, a *Kísérletes méregtant* pedig heti 2 órában még az 1918/19. tanévben is. A gyógyszerészhallgatók számára két jelentős könyv megírásában vett részt. Nyiredy Gézával és Issekutz Hugóval együtt írták az 1895-ben megjelent *Gyógyszerisme különös tekintettel a Magyar Gyógyszerkönyvre* című munkát, majd a másodikát, Issekutz Béla társszerzővel, *A gyógyszerismeret tankönyve* címen.

Issekutz Béla (1886–1979) 1914-től, mint az egyetem magántanára, 1919. február 4-től pedig nyilvános rendkívüli tanárként a Gyógyszertani Intézet keretében a gyógyszerészhallgatóknak az *Újabb gyógyszerekről* heti 2 óra előadást tartott. Közben, 1884. január 9-től magántanári kinevezést kapott **id. Hintz György** (1840–1890)²¹ gyógyszerész, aki 1863-ban kapta meg oklevelét Bécsben,²² gyógyszerésztudori fokozatát pedig Kolozsváron, 1874. szeptember 6-án. Ő volt az első gyógyszerész, aki 1884-ben megkezdte a *Gyógyszerészeti műtan* előadások tartását. Ennek tudománytörténeti jelentősége van, mivel az Osztrák–Magyar Monarchia területén elsőként Kolozsváron hangzott el olyan egyetemi előadás, ami a mai értelemben vett gyógyszer-technológia témakörének felelt meg.²³ Ezt a kurzust az orvos- és a gyógyszerészhallgatóknak heti 2 órában tartotta, továbbá a gyógyszerész-hallgatóknak *Vénykészítési gyakorlatokat* is tartott heti 1 órában. Halála után, az 1893. január 17-én kelt, 59 886 számú miniszteri rendelettel utódjának ismét gyógyszerészt neveztek ki, **Issekutz Hugó** (1855–1915) gyógyszerésztudor személyében. Ő gyógyszerészi oklevelét 1881-ben Kolozsváron kapta meg, majd ugyanott már 1882-ben a gyógyszerész-doktorátust is megszerezte. 1902. november 21-én a 79 433. számú rendelettel magántanárrá nevezték ki a kolozsvári egyetem Általános Kór- és Gyógytani Intézetbe, majd 1912–1915 között ennek igazgatója lett, és rendkívüli

²¹ Budapesti Közlöny 32 (1884) január 13. 1.

²² SZÖGI–KISS 2003. 172.

²³ ZALAI 1977. 145–150.

tanárként a *Gyógyszerészeti műtan* előadója is volt, valamint a *Vénykészítési gyakorlatok* vezetője, amit az orvos- és a gyógyszerészhallgatóknak egyaránt tartott. 1902-től haláláig részt vett a gyógyszerészgyakornoki tanfolyam megszervezésében is. 1914-től ennek vezetője lett, valamint tagja a gyógyszerészhallgatók és a gyógyszerészgyakornokok vizsgálóbizottságának.²⁴

III. A gyógyszerészhallgatók vizsgáztatására alakult bizottságok

Az egyetemi oktatásra felvételt kérő jelölteknek az eltöltött gyakorlati évek alatt szerzett tudásukról be kellett számolniuk. E célból vizsgáztató bizottság alakult meg. A gyógyszerészgyakornoki vizsgálóbizottság elnökének Fabinyi Rudolfot, tagjaivá Bókay Árpád nyilvános rendes és Hintz György magántanárt²⁵ három évre nevezte ki a vallás- és közoktatási miniszter. Az egyetem gyógyszerészhallgatóinak két szigorlat volt előírva. Az első a természettudományi karon, a másodikat az orvosi karon tették le. Így a gyógyszerészek vizsgáztatására három bizottság megalakulására volt szükség. Ezeknek elnökei a természettudományi kar, illetve az orvoskar dékánjai voltak, a bizottságok tagjai az évek folyamán változtak.

1. Gyógyszerészgyakornokokat Vizsgáló Bizottság.

Ennek a Vegytani Intézet adott helyet. Az újonnan szervezett gyógyszerészgyakornoki vizsgálóbizottság elnökének a vegytan professzorát, Fabinyi Rudolfot, tagjaivá pedig Bókay Árpád nyilvános rendes és Hintz György magántanárt három évre nevezte ki a miniszter. Később általában a bizottságnak két egyetemi tanár és egy kolozsvári gyógyszerész volt a tagja. Így az 1890/91. tanévtől Bókai Árpád és Hintz György tanárok mellé, mint gyakorló gyógyszerészt, Wolf Jánost nevezték ki. 1893–1897 között az előbbieken kívül a bizottság tagjai közt volt még Lőte József és Széky Miklós gyógyszerész. 1898-ban Lőte József, Issekutz Hugó és Széky Miklós voltak a bizottság tanári tagjai. Az 1913/14. tanévtől az 1918/19. évvel bezárólag a bizottság tanári tagjai Jakabházy Zsigmond, Ruzitska Béla és Széki Tibor volt, valamint gyakorló gyógyszerészként Czetz Dénes.

2. Gyógyszerészhallgatók Elővizsgálatainak Bizottsága.

A természettudományi karnál 1882 óta az első gyógyszerész-szigorlatot *elővizsgálatnak* nevezték el. Ennek elnöke a természettudományi kar

²⁴ LŐTE 1903. 233–244.

²⁵ Budapesti Közlöny 18 (1884) január 13. 1.

mindenkori dékánja volt, a bizottság tagjai pedig az évek során változtak, általában három egyetemi tanár és egy gyógyszerész képezte. Így például az 1900/01. tanévben Abt Antal, Fabinyi Rudolf, Lőte József, Apáthy István, Ruzitska Béla és Richter Aladár tanárok voltak tagjai. Az 1902/03. tanévben a bizottság tagjai közt találjuk Fabinyi Rudolf, Pfeiffer Péter tanárokat, 1903/04-ben még ezeken kívül bizottsági tag Borbás Vince tanár is. Az 1905/06. tanévben ismét kibővült a bizottság; tagjai közt találjuk az előbbieken kívül még Tangl Károlyt is. Az 1913/14. és az 1914/15. tanévben kibővítették a bizottsági tagok sorát Páter Béla tanárral, 1915/16-ban Páter Béla helyett Győrffy István lett bizottsági tag; az 1917/18. tanévtől az 1918/19. tanévvel bezárólag a tagok között található még Ortway Rudolf tanár is.

3. Gyógyszerész-mesteri Szigorlatoknál Működő Bizottság.

Ez a szigorlat két részből állt: gyakorlati és elméleti vizsgából. Ennek a bizottságnak az elnöke a mindenkori orvoskari dékán volt. Tagjai között kormányképviselők is voltak, ezek az idők folyamán többször is változtak: így Udránszky László és Lőte József nyilvános rendes tanárok, Issekutz Hugó magántanár. Az 1899/1900. tanévtől kezdve a bizottságban kormányképviselő Rigler Gusztáv és Széky Miklós volt, tagjai pedig Fabinyi Rudolf, majd Lőte József és Issekutz Hugó voltak egészen az 1914/15-ös tanévig. Az ezt követő tanévben Jakabházy Zsigmonddal bővült a bizottság, majd az 1918/19-es tanévben még Ferencz Áronnal. Az 1916/17. tanévtől kezdve 1919-ig a kormány képviselői Rigler Gusztáv tanár és Tanács József gyógyszerész, egy kolozsvári gyógyszerész tulajdonosai voltak, a tagok közt csak Fabinyi Rudolf és Jakabházy Zsigmond tanárok szerepeltek.²⁶

IV. Az Egyetemi Gyógyszertár megszervezése és működése

A Karolina Kórház klinikai bizottsága 1898. január 11-én átiratot intézett az orvoskarhoz, melyben kéri, hogy a Gyógyszertani Intézet keretén belül, egyrészt a kórház anyagi érdekeire való tekintettel, másrészt a gyógyszerészeti eredményesebb oktatása céljából a már működő tanpatikát (házi gyógyszerészeti) egyetemi gyógyszerészeti intézetnek nyilvánítsák. Az orvoskar 1900. március 30-i ülésén felterjesztést intézett az egyetemi gyógyszerészeti felállítására érdekében a miniszterhez. A lépés eredményeként megjelent 1902. július 17-én a 60 541. számú rendelet: „az 1876: XIV. tc. 135. paragrafusa alapján a kolozsvári egyetem Gyógyszertani Intézetével kapcsolatosan házi

²⁶ PÉTER 2019. 20.

gyógyszertár felállítását megengedem oly feltétellel, hogy a házi gyógyszer-tárt mindenkor az egyetem gyógyszerészi műtan magántanára, okleveles gyógyszerészmester és gyógyszerésztudor, saját felelősségére vezeti, s abból a gyógyszerészükségletet csakis a Karolina Kórház betegei és ápolói személyzete részére szolgáltatja ki.” Így Kolozsváron a Gyógyszertani Intézet-tel kapcsolatosan létrejött az Egyetemi Gyógyszertár.²⁷ Ez volt az orvoskar első, kizárólagosan gyógyszerészi feladatokkal és gyógyszerészképzéssel foglalkozó intézete.²⁸ Célja volt, hogy szerepet vállaljon a gyógyszerészképzésben, itt tanulták meg a gyakornokok, valamint a gyógyszerészhallgatók a gyógyszerek vizsgálatának és készítésének módját.²⁹ Működését az egykori tanpatika helyén kezdte meg, mint önálló oktatási és szolgáltató egység. Ez volt akkor az ország első Egyetemi Gyógyszertára, mely 1904. január 1-jén nyitotta meg kapuit a Trefort utca 8. szám alatt. Vezetésére már 1902. november 21-én a 79 433. számú rendelettel **Issekutz Hugó** tanárt nevezték ki egyetemi gyógyszerészként, aki egyidejűleg megbízást kapott a gyógyszerészet elméleti és gyakorlati oktatására is.³⁰

Ezután azonnal megkezdődött a szervezés a gyógyszertár felállítására, Issekutz javaslatokat tett a személyzet kinevezése érdekében.³¹ 1903. március 1-től az Egyetemi Gyógyszertárhoz elsőként kinevezték **Ferencz Áron** (1880–1954) gyógyszerészt tanársegéddé. 1915-ben, Issekutz Hugó halála után megbízták a gyógyszertár vezetésével is. A gyógyszertárban a receptek elkészítésén kívül a beérkezett gyógyszerek vizsgálatát is el kellett végezni. Ezek számának növekedése indokolta a gyógyszertári vegyész állás létrehozását, amit már 1912 januárjában Ferencz Áron, mint gyógyszerészdoktor foglalt el. Ebben a minőségében a gyógyszerkönyvi vizsgálatok elvégzéséről a gyógyszerésztani hallgatóknak még heti három órát is tartott. Az egyetemi gyógyszertárat 1919. október 1-ig vezette, amíg a kolozsvári egyetem keretében működött. Melléje nevezték ki 1903. április 1-től **id. Lukinich Dezsőt** gyakornoknak.

Az Egyetemi Gyógyszertár sokoldalú tevékenysége biztosította a klinikák gyógyszerészükségletét is. Ekkor már 800 ágy volt a klinikákon, és jelentős volt az ambulánsan kezelt betegek száma is. Forgalma már az első évtől oly mértékben növekedett, hogy személyzetének bővítésére volt szükség. Az 1910/11. tanévben itt dolgozott **Dávid Lajos** (1882–1962) is, előbb mint gyógyszerészhallgató, majd mint gyakornok; az 1911/12. tanévben

²⁷ MEZEY 1974. 109–114.

²⁸ ZBORAY–ZALAI 1969. 215–222.

²⁹ LÓTE 1903. 243.

³⁰ Budapesti Közlöny 36 (1902) november 26. 1.

³¹ FERENCZ–DÁVID 1937. 321–327.

okleveles gyógyszerészként, 1913-tól pedig gyógyszerész doktorként. 1918 februárjában gyógyszerertári vegyészé nevezték ki. Az egyetem kitelepítését követve, 1921-től Szegeden folytatta tevékenységét, pár év után professzori minőségben.

Az Egyetemi Gyógyszertár életében ez az időszak küzdelmes volt mind az oktatás, mind a kutatás szempontjából a Trefort utcai szűk helyiség miatt.³² Az Egyetemi Gyógyszertár életében 1914. május 5-én új fejezet kezdődött. Az 1913-ban vásárolt, Trefort utca 61. szám alatti házat már Issekutz Hugó elképzelései alapján alakították át. Az új épületbe költözött gyógyszerertárat a szükséges gépekkel is felszerelték. Itt már a gyógyszer-tár helyiségei a klinikai betegek ellátásán kívül a másodéves gyógyszerész-, az orvostanhallgatók és a doktoranduszok képzését is szolgálta. Az új intézet 63 helyiséggel rendelkezett. Elméleti és gyakorlati órák tartására a 80 hallgató befogadására berendezett tanterem biztosított helyet, valamint a 70 hallgatót befogadó laboratórium. A gépek beszerelése Dávid Lajos irányítása mellett történt.³³

Issekutz Hugó elhunytá után Ferencz Áront bízták meg a gyógyszerertár vezetésével; kinevezték igazgatónak, és mint magántanár megbízott előadója lett a gyógyszerészetnek. Itt tartotta heti öt órában a gyógyszerész-hallgatóknak a *Gyakorlati gyógyszerészetet*, a gyógyszerész-doktoranduszok részére pedig *Önálló vizsgálódás a gyógyszerészet köréből* heti 10 órát, továbbá heti egy órában a *Vénykészítési gyakorlatokat* – ez utóbbit főleg az orvostanhallgatóknak.³⁴

Az 1916/17. tanévben már a gyakornokok közt találjuk **Dávid János** (1894–1959) gyógyszerészt is. A gyakornoki teendőkkel a Székelykeresztúron született **Lengyel Gabriella** gyógyszerész-hallgatónőt bízták meg, aki itt készítette el, majd 1918. június 13-án itt védte meg doktori értekezését. Így ő lett az első kolozsvári gyógyszerésznő, aki a doktori fokozatot is megkapta, de továbbra is a Gyógyszerészeti Intézet keretében dolgozott, egészen 1919 májusáig. Az 1918/19. tanévben már csonka volt a személyzet: Dávid János, Dávid Lajos, Halász Pál és Huszár Jenő katonai szolgálatra vonult be.

Az 1918/19. tanévben az orvoskar azzal a javaslattal fordult a miniszterhez, hogy az Egyetemi Gyógyszertárat függetlenítsék, és rendkívüli tanszéknek minősítsék. A kérés tanulmányozására létrehozott bizottság tagjai Lőte József, Jakabházy Zsigmond és Reinbold Béla tanárok voltak. Azonban a kérés elbírálása ekkor már nem jöhetett létre az 1919-es hatalomváltozás

³² LŐTE 1903. 238–241.

³³ PÉTER 2019. 30.

³⁴ PÉTER 2011. 4–8.

miatt, csak tíz év múlva Szegeden, a miniszter 86 557/1928. számú rendeletével. A kolozsvári egyetem keretében felállított Egyetemi Gyógyszertár 1919. október 1-ig folytathatta tevékenységét. Alkalmazottjainak egy része a többi tanárral Budapestre, majd Szegedre távozott, másik része a helybeli gyógyszertárakban helyezkedett el. Ferencz Áron továbbra is Kolozsváron maradt, előbb gyógyszertárban, majd saját laboratóriumában dolgozott.³⁵ Az egyetemi gyógyszertár működéséről Ferencz Áron és Dávid Lajos később részletesen beszámolt.³⁶

A kolozsvári egyetemi gyógyszertár 1902 és 1919 közötti munkatársait és alkalmazásuk időtartamát az alábbi táblázatban mutatjuk be.

Az egyetemi gyógyszertár gyógyszerészei, munkatársai 1902–1919 között³⁷

Munkatárs neve és születési helye, ideje	Gyógyszertári beosztás	Időszak vagy tanévek
Issekutz Hugó Marosvásárhely, 1855. jún. 19.	Egyetemi gyógyszerész	1902–1915
	Gyógyszertár vezetője	
Ferencz Áron Nagyajta, 1880. okt. 15.	Egyetemi tanársegéd	1903–1912
	Gyógyszertári vegyész	1912–1915
	Gyógyszertárvezető	1915–1919
Lukinich Dezső Gáttája, 1881. szept. 12.	Gyakornok (I. évf. hallgató)	1904/05.
	Gyakornok (II. évf. hallgató)	1905/06.
Cseresznyés Gyula Nagyenyed, 1881. márc. 20.	Okleveles gyógyszerész	1906–1909
	Egyetemi tanársegéd	1909–1919
Petheő István Bessenyszög, 1885. szept. 25.	Gyakornok	1906/07.
	Okleveles gyógyszerész	1907/08
Bogdándy Jenő Szolnok, 1887. okt. 30.	Gyakornok	1906/07.
Polányi Béla Mezőlaborcz, 1888. márc. 2.	Gyakornok	1908/09.
Nagy Árpád Budapest, 1885. febr. 9.	Okleveles gyógyszerész	1909–1911
Dávid Lajos Kézdivásárhely, 1889. okt. 18.	Gyakornok	1910–1916
	Gyógyszertári vegyész	1916–1919

³⁵ PÉTER 2012. II. 91–92.

³⁶ FERENCZ–DÁVID 1937. 321–327.

³⁷ PÉTER 2012. I. 131–132.

Munkatárs neve és születési helye, ideje	Gyógyszertári beosztás	Időszak vagy tanévek
Fáy Elvira Felsővisó, 1889. márc. 31.	Okleveles gyógyszerész	1911/12.
	Egyetemi tanársegéd	1912/13.
Huszár Jenő Kolozsvár, 1886. nov. 18	Okleveles gyógyszerész	1912–1914
	Egyetemi tanársegéd	1919
Kopp Alice Kolozsvár, 1887. jún. 13	Okleveles gyógyszerész	1912–1915
Halász Pál Beszterce, 1890. febr. 2	Gyakornok	1913/14.
	Egyetemi tanársegéd	1915–1918
	egyetemi tanár	1918
Lengyel Gabriella Székelykeresztúr, 1891. nov. 17	Gyakornok	1913–1916
	Okleveles gyógyszerész	1916–1919
Dávid János Kézdivásárhely, 1894. máj. 15	Gyakornok	1916–1919

V. Gyógyszerészhallgatók

1. A gyógyszerészhallgatók száma

A kolozsvári egyetemi oktatás első évében, 1872-ben már öt beiratkozó volt a gyógyszerészi képzésre.³⁸ A hallgatók csekély számának okát azzal lehet magyarázni, hogy az egyetemi oktatás későn nyílt meg, s az ifjak már október elején más egyetemekre iratkoztak be. A következő tanévben, 1873/74-ben a gyógyszerészi képzésre beiratkozottak száma már a múlt évének duplája volt, majd a következő években stabilizálódott számuk, 20 és 30 közt változott. A későbbiekben nagymértékben megnövekedett a hallgatók száma mind a négy karon, így az Orvosi Karon is, ahol a II. éves gyógyszerészhallgatók tanultak. Ellenben az I. világháború kitörésekor a férfiak hadba vonulása miatt a hallgatók létszáma nagyon lecsökkent, csupán a női hallgatók száma növekedett. Ezek száma és aránya a mind a négy karra összesen beiratkozott egyetemi hallgatókhoz viszonyítva a táblázatban látható módon alakult.

³⁸ MINKER 2002. 229–230.

Az 1872–1894 között beiratkozott gyógyszerészhallgatók száma és aránya

Tanév	Beiratkozott gyógyszerészhallgatók száma			Összes beiratkozottak száma (I.+II. félév)	Gyógyszerészhallgatók aránya az összes hallgató %-ában
	I. félév	II. félév	I.+II. félév		
1872/73	5	5	10	491	2,03
1873/74	11	18	29	595	4,87
1874/75	24	26	50	719	6,95
1875/76	32	32	64	780	8,2
1876/77	24	23	47	763	6,15
1877/78	23	24	47	820	5,73
1878/79	16	19	35	822	4,26
1879/80	26	25	51	889	5,74
1880/81	29	28	57	508	11,22
1881/82	22	20	42	487	8,62
1882/83	26	24	50	897	5,57
1883/84	23	23	46	901	5,11
1884/85	23	22	45	855	5,26
1885/86	34	34	68	923	7,37
1886/87	43	45	88	913	9,64
1887/88	47	43	90	956	9,41
1888/89	49	53	102	1054	9,68
1889/90	56	58	114	1088	10,48
1890/91	65	63	128	1151	11,12
1891/92	77	76	153	1197	12,78
1892/93	55	56	111	1220	9,09
1893/94	18	16	34	1260	2,7
1894/95	34	33	67	1211	5,54

Az 1895–1918 között beiratkozott gyógyszerészhallgatók száma és aránya

Tanév	Beiratkozott gyógyszerész-hallgatók száma			Összes beiratkozottak száma (I.+II. félév)	Gyógyszerészhallgatók aránya az összes hallgató %-ában
	I. félév	II. félév	I.+II. félév		
1895/96	34	33	67	1345	4,98
1896/97	33	35	68	1521	5,43
1897/98	40	38	78	1717	4,54
1898/99	43	44	87	2065	4,21
1899/00	35	37	72	2278	3,16
1900/01	34	36	70	2643	2,65
1901/02	47	45	92	3024	3,04
1902/03	61	58	119	3352	3,55
1903/04	69	64	133	3780	3,52
1904/05	70	67	137	4435	3,09
1905/06	80	82	162	4587	3,53
1906/07	79	82	161	4541	3,54
1907/08	83	88	171	4532	3,77
1908/09	87	80	167	4397	3,8
1909/10	112	110	222	4417	5,03
1910/11	110	108	218	4466	4,88
1911/12	98	90	189	4562	4,14
1912/13	107	107	214	4467	4,79
1913/14	115	125	240	4421	5,43
1914/15	31	30	61	2293	2,7
1915/16	22	20	42	1286	3,26
1916/17	12	16	28	844	3,32
1917/18*	26	60+56	86	1790	4,8

*Megjegyzés: A FJTÉ 1873–1918 közötti Almanachok által közölt adatok szerint.

** nincs adat erre a tanévre

Az első húsz évben a beiratkozott gyógyszerészhallgatók számánál mindkét félévben fokozatos növekedés látható, majd a következő hét tanévben (1893/94. – 1900/01.) lévő jelentős csökkenést követően ismét növekedés észlelhető. Ami pedig a gyógyszerészhallgatók arányát illeti a négy kar beiratkozottjainak számához viszonyítva, 2% (1872/73. tanév) és 12% (1891/92. tanév) között változott.

A kezdetektől, az 1872/73. tanévtől az egyetem mind a négy karára csak férfiak iratkozhattak be. Így a gyógyszerészhallgatók is mind férfiak voltak. A megváltozott társadalmi és gazdasági viszonyok a nők egyetemre való járását sürgették, főleg azokon a szakokon, melyek a nők természetéhez közel álltak. Közel 25 év után, 1896. november 26-án jelent meg a vallás- és közoktatásügyi miniszter, Wlassics Gyula 63.520. szám alatti rendelete, mely lehetővé tette, hogy nők is részesülhessenek bölcsészeti, orvosi és gyógyszerészeti egyetemi képzésben.³⁹ A nőknek az egyetemi gyógyszerészképzésbe való beiratkozása és részvétele több feltételhez volt kötve (gyakornoki, illetve segédi idő, latin nyelv ismerete stb.). Ezek késleltették őket abban, hogy a rendelet megjelenése után azonnal beiratkozassanak.

Az engedély megadása után Magyarországon megnőtt a nők érdeklődése a gyógyszerési pálya iránt. Leghamarabb a kolozsvári egyetemen 1901-ben tudott beiratkozni Thinagel Szerafin(a) (1880–1956). Ő Nagyszombatról jött, 1903. június 18-án, sikeres vizsgái után kapta meg 658–1902/1903. számú gyógyszerész oklevelét.⁴⁰ A második beiratkozó sem volt erdélyi származású, Szvoboda Irma (szül. 1882. jan. 7.) Zólyomról jött Kolozsvárra tanulni. Az első erdélyi származású beiratkozó nő a nyárádszeredai származású, farkaslaki Hints Vilma (1881–1968) volt. Ő 1905-ben kapta meg 639–1904/05. számú gyógyszerészmesteri oklevelét. 1952-ig, a vidéki gyógyszertárak államosításáig vezette a családi gyógyszertárat. Élete végéig itt maradt.⁴¹ Ezek a nők voltak az elsők, akik abban az időben a felvétellel előírt követelményeknek eleget tudtak tenni, és részt akartak venni a kolozsvári egyetemi gyógyszerészképzésben. Őket követően még az 1918/19. tanév kezdetéig összesen 43 nő iratkozott be a gyógyszerészképzésre. Azonban a beiratkozottak között voltak olyanok is, akik egy vagy két félévet Budapesten végeztek, illetve olyanok is, akik az utolsó években, 1917/18-ban iratkoztak be, és már nem tudták Kolozsváron elvégezni a második tanévet, hanem kénytelenek voltak Budapestre vagy később Szegedre távozni, esetleg abbahagyták egyetemi tanulányaikat.

A Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Levéltára állományában levő egyetemi anyakönyvekből⁴² csak 38 beiratkozottnak tudtuk meg a születési helyét, beiratkozásának, valamint gyógyszerészmesterré való felesketésének idejét, így csak ennyire tudjuk hasonlítani a beiratkozott erdélyi származásúak arányát. Mivel 23 női hallgatónál biztos volt, hogy Erdélyből jött, az

³⁹ VKM *rendeletek* 468–474.

⁴⁰ PÉTER 2005. 298–302.

⁴¹ PÉTER 2018. 137–151.

⁴² RNLMMML 576. fond 882. állag

arányuk 57,5%, vagyis kevéssel több, mint a fele, míg 42,5% nem volt erdélyi, de itt végeztek vagy legalábbis itt kezdték meg egyetemi tanulmányaikat.

2. *A gyógyszerészek doktori képzése, doktori vizsgák*

Az egyetemi gyógyszerész oklevelet kaptak egy része későbbi munkahelyi ambíciói vagy tevékenysége folyamán szükségesnek és fontosnak tartotta, hogy beiratkozzon a gyógyszerészdoktori képzésre ugyanazon az egyetemen vagy esetleg máshol.

1812-ben Bécsben az Udvari Tanulmányi Bizottság, valamint az 1833-ban megjelent *Új Tanulmányi Rend* előírta, hogy a gyógyszerész-doktoranduszok a „*Doctor chemiae*” fokozatot szerezhetik meg. Szintén Bécsben 1859-ben jelent meg az *Új gyógyszerésztanulmányi szabályzat*, ami a „*Doctor pharmaciae*” címet adományozta a gyógyszerészeknek az előírt doktorátusi vizsgák és a disszertációjuk megvédése után. Így már Kolozsváron gyógyszerészdoktori fokozat elnyerésével a *Doctor pharmaciae* cím járt nekik.⁴³

Az 1892. augusztus 8-án jóváhagyott, 35 985. számú vallás- és közoktatásügyi magyar királyi minisztériumi rendelet lényeges változtatást hozott, melyben az egyik enyhítés az eddig előírt kitűnő szigorlati eredmények elhagyása, de új előfeltétel lett az érettségi vizsga, továbbá lehetőséget adott arra, hogy a kémián kívül a gyógyszertan vagy a közegészségtan tárgyköréből is lehessen doktori értekezést írni, amit egy szakbizottság előtt kellett kötelezően bemutatni. E rendelet szerint az okleveles gyógyszerészeknek még további négy félévig kellett tanulmányaikat folytatni az Orvosi Karon, ez idő alatt el kellett készíteniük doktori értekezésüket, valamint szóbeli szigorlatot tenniük a vegytan, növénytan, gyógyszerismeret vagy a közegészségtan tárgyköréből. A doktori szigorlatot egy fő- és két melléktárgyból kellett letenni; a főtárgy a doktori értekezés tudományszakja, a melléktárgyak pedig választhatók voltak azokból, melyeket a jelölt gyógyszerészhallgató korábban kötelező tárgyként hallgatott. Ezzel a rendelettel is a „*Doctor pharmaciae*” fokozatot ismerték el.⁴⁴

1892. november 27-én az új gyógyszerészi doktorátus magyarországi bevezetését a szaksajtó nagy lelkesedéssel fogadta, azonban az előírt feltételeket sokan túl szigorúnak tartották, és szakmai körökben többen tiltakoztak ellene. 1915-ben a miniszter a 112 745. számú rendeletével az előbbi rendeletet megerősítette.

⁴³ FELLETÁR 1862. 28–29.

⁴⁴ PÉTER 2019. 44.

Az akkori törvények értelmében a kolozsvári egyetemen már 1872-től, az indulástól kezdve lehetőség volt a gyógyszerészdoktori fokozat elnyerésére. A Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Levéltárának állományában megtalálható a kolozsvári gyógyszerésztudori szigorlatok jegyzőkönyve az 1876/77. tanévtől kezdődően, így eredeti forrásmunkára tudunk hivatkozni.⁴⁵ Többen is foglalkoztak a magyarországi gyógyszerészdoktorok összeírásával, így Horváth Jenő,⁴⁶ Zalai Károly,⁴⁷ illetve Tamás Miklós.⁴⁸ A kolozsvári egyetem első gyógyszerésztudora a huszonhat éves, máramarosszigeti születésű Ember Bogdán volt, aki 1877. június 6-án tette le doktori szigorlatát kitűnő eredménnyel. Őt követte ugyanazon év június 9-én a huszonnégy éves Tomcsik József (akkor még mint kolozsvári gyógyszerész), szintén kitűnő eredménnyel. Mindkettőjük hivatalos felavatása 1877. június 9-én történt. Az utolsó doktori avatás 1918-ban volt, amikor is három gyógyszerészt avattak, köztük Lengyel Gabriella gyógyszerésznőt is, aki a kolozsvári egyetem okleveles gyógyszerésznői közül egyedülként kapta meg a gyógyszerészdoktori fokozatot. A marosvásárhelyi levéltár állományában található vizsgajegyzőkönyvek alapján a kolozsvári egyetemen 1872–1919 között összesen 66 gyógyszerészdoktor adatait sikerült összeírunk.

A kolozsvári egyetemen 1872–1902 között doktorrá avatott gyógyszerészek

Tanév	Gyógyszerész- mesterek száma	Gyógyszerészdoktorok	
		neve	száma
1876/77	14	Ember Bogdán, Tomcsik József	2
1877/78	12	–	–
1878/79	8	–	–
1879/80	8	Juchó Ferenc	1
1880/81	7	–	–
1881/82	7	–	–
1882/83	12	–	–
1883/84	13	Issekutz Hugó, Gajzágó Sándor	2
1884/85	5	Hartl Károly	1
1885/86	5	Duha Árpád	1
1886/87	8	Hibay György	1
1887/88	30	Nyiredy Jenő	1

⁴⁵ RNLMMML 576. fond 324. állag és 642. állag.

⁴⁶ HORVÁTH 1934. 81–146.

⁴⁷ TATÁR 2015. 166–175.

⁴⁸ TAMÁS 1990.

Tanév	Gyógyszerész- mesterek száma	Gyógyszerészdoktorok	
		neve	száma
1888/89	23	–	–
1889/90	27	Szabó Béla	1
1890/91	21	–	–
1891/92	30	Batáry István	1
1892/93	34	Czetz Dénes, Sztankay Aba	2
1893/94	22	Odor Béla, Friedmann József, Szathmáry István	3
1894/95	21	–	–
1895/96	18	–	–
1896/97	16	Hintz György	1
1897/98	16	–	–
1898/99	24	Potsátkó Géza	1
1899/00	23	Orient Gyula, Kudar Jenő	2
1900/01	13	–	–
1901/02	17	Széki Tibor	1

A kolozsvári egyetemen 1902–1919 között doktorrá avatott gyógyszerészek

Tanév	Gyógyszerészmesterek			Gyógyszerészdoktorok	
	száma	nők neve	nők száma	neve	száma
1902/03	20	Thinagel Szerafina	1	Reissmann Ödön Kirchner Sándor Kontesveller Károly	3
1903/04	27	Szvoboda Irma	1	Dvorszky Béla Ejuri Lajos	2
1904/05	30	Hints Vilma Glockner Klára	2	Rácz Rezső Hesser Anndor	2
1905/06	33	Thiess Eugénia	1	Ferencz Áron	1
1906/07	35	Henter Juliska Schönfeld M.	2	Glükstahl Zoltán Bizek Dezső	2
1907/08	40	–	–	Mészáros Béla Vértés Bódog Glück (Gábos) Lajos	3
1908/09	36	Molnár Ilona	1	Keresztes Béla	1

Tanév	Gyógyszerészmesterek			Gyógyszerészdoktorok	
	száma	nők neve	nők száma	neve	száma
1909/10	37	Czitrom Vilma Veress Irén	2	Hints Zoltán Nagy Árpád Polányi Béla	3
1910/11	55	Kopp Alice Virtzfeld Irén Vékony Juliska	3	Nagy Árpád Kertész Ernő Grünbaum Imre Dömötör Lajos Polányi Béla	5
1911/12	47	Kain Eszter	1	Bisiczky András Fülöp Ágoston Gál Emil Teutsch József Mikó Gyula Abay Nemes Gyula	6
1912/13	48	Orientné K. Sára Hollós Ida	2	Moskovits T. Vilmos Pfeiler Lajos Löbl Imre S. Pildner Viktor Cseresznyés Gyula Dávid Lajos Schiessl Károly Schaar Alfréd Tompos Ferenc	9
1913/14	73*	Müller Fülöp René Parragh Ibolya	2	Spiller Jenő Csernátomy Zoltán Klein József Szemző Imre Vágó Pál Reiner Mihály	6
1914/15	29*	Gál Margit Lengyel Gabriella Váry Vilma Winter Elza	4	–	–
1915/16	24*	Fülöp Mária Lehrmann Gertrud Kollárik Mária	3	–	–
1916/17	14*	Déri Erzsébet Doby Katalin Rosenfeld Ibolya	3	Kohn Gyula	1

Tanév	Gyógyszerészmesterek			Gyógyszerészdoktorok	
	száma	nők neve	nők száma	neve	száma
1917/18	19*	Palóczy Anna M. Zerbes Elza Margit Horváth Margit	3	Lengyel Gabriella Jeney István Halász Pál	3
1918/19	n. a.	Huszár Ilona Wach Katalin	2	–	–
1872-1919	1033		33		66

Megjegyzés: a *-al jelölt számok a *Kormányjelentés és Statisztikai Évkönyv* megfelelő évfolyamaiból származnak, mivel azokban az években az *Almanach* és a *Beszédek* nem közölték az oklevelek számát.

43. kép Thínagel Szerafina

A 66 gyógyszerésznek igen változatos volt a származási helye. A doktoranduszok fele (50%) valójában erdélyi volt, mások születési helye a Dunántúl vagy Észak-Magyarország (27,3%), de akadtak a Délvidékről (15,2%), sőt egy bukaresti születésű is. A Felvidékről és a Délvidékről jött doktoranduszok között voltak olyanok is, akik előzetesen a budapesti egyetemen kaptak gyógyszerészmesteri diplomát, majd Kolozsváron iratkoztak be a doktorátusra, és itt kaptak gyógyszerészdoktori oklevelet. Ilyen volt például hermányi Sztankay Aba (1893), Reismann Ödön (1903), Ejury Lajos

(1904), Bizek Dezső (1907), Keresztes Béla (1908), Kertész Ernő (1910), Bisiczky András (1911), Tompos Ferenc (1913), Löbl Imre (1913), Spiller Jenő (1913).⁴⁹

Ami pedig az értekezések témáit illeti, igen változatosak voltak, egy részük növényi eredetű drogok, mások pedig szerves anyagokkal, illetve gyógyszerhatástani és gyógyszerertani problémákkal foglalkoztak. A doktoranduszok közt olyanok is voltak, akik két egymással összefüggő vagy két nem rokon témát dolgoztak fel. A témavezetők többnyire a Vegytani Intézet, a Gyógytan és Gyógyszerertani vagy a Gyógyszerismereti Intézet professzorai voltak, így Lőte József, Jakabházy Zsigmond, Fabinyi Rudolf, Ruzitska Béla és mások.

Összehasonlítást végeztünk a budapesti és a kolozsvári egyetemen mesteri, illetve doktori oklevelet kaptak közt, figyelembe véve, hogy a budapesti egyetemen a gyógyszerészhallgatók doktori téziseinek száma is többszöröse a kolozsvárinak. Mivel ez alkalommal a budapesti egyetem hallgatóira vonatkozó adataink csak 27 évre szólnak, a kolozsvári egyetem gyógyszerészeit, gyógyszerészdoktorait is ezzel a periódussal hasonlítottuk össze.⁵⁰ A budapesti egyetemen 27 év alatt a 2436 gyógyszerészmester közül 336 szerezte meg a gyógyszerészdoktori fokozatot, ez évi átlagban 12,5 személyt jelent, azaz az ott gyógyszerészi oklevelet kaptak közel 14%-a lett gyógyszerészdoktor. Kolozsváron ebben az időszakban 752 gyógyszerészmestert és 49 gyógyszerészdoktort avattak fel, ez 6,7%-nak felel meg, illetve évi átlagban 1,8 hallgatót jelent. A Kolozsváron történt kisebb számú mester- és doktoravatás oka részben az, hogy Budapesten jobb volt az intézetek laboratóriumainak felszereltsége és nagyobb az intézmények költségvetése is. Így a főváros jobb kutatási lehetőséget tudott biztosítani.

3. Ösztöndíjak a gyógyszerészhallgatók számára

A kolozsvári egyetemen mind a négy kar hallgatói közül az arra rászorultak többen is részesülhettek ösztöndíjban. A gyógyszerészet-hallgatók főleg a természettudományi kar részéről vegyész-növendéki ösztöndíjban részesültek. Ebben a minőségükben ez idő alatt a Vegytani Intézetben dolgoztak. Számuk évente 1–2 fő volt, sokan közülük Fabinyi Rudolf egyetemi tanár vezetésével ez idő alatt készítették el doktori téziséket is.

⁴⁹ PÉTER 2019. 46.

⁵⁰ Kormányjelentés 1899–1924.

Közülük példának említünk meg néhányat: 1882/83-ban: Jahn Károly, Gajzágó Sándor (az utóbbi 1883/84-ben már mint gyógyszerésztudor); 1884/85-ben Duha Árpád gyógyszerésztudor; 1885/86-ban Nyiredy Géza, dr. Hibay György; 1887/88-ban Nyiredy Jenő III. éves gyógyszerészhallgató; 1893-ban dr. Czetz Dénes, Odor Béla; 1894-ben Friedmann József; 1896-ban Markovits Miksa II. éves gyógyszerészhallgatók; 1910/11-ben Berde Ferenc; 1911/12-ben Bodnár János; 1912/13-ban Szemián József; 1914/15-ben Kerekes István, Cservény Zoltán; az 1918/19-es tanévben pedig Kerekes István és Wagner Arthur.⁵¹

VI. Következtetések

A kolozsvári egyetem a második tudományegyetem volt Magyarország területén. Egykori tanárai közül többen is visszamentek Budapestre, a tehetesebb hallgatókból létrejött utánpótlás azonban pótolta ezt a veszteséget. A kiváló képességű gyógyszerészhallgatókból új tanári gárda alakult ki (Hintz György, Issekutz Béla, Széki Tibor, Ferenc Áron, Dávid Lajos). Az 1872-es évet megelőzően kevés okleveles gyógyszerész volt Erdélyben, csak kevés család engedhette meg, hogy fiai külföldön tanulhassanak. Az egyetem 47 évi kolozsvári működése alatt az okleveles erdélyi gyógyszerészek száma megnövekedett. Kolozsvár lakossága nemcsak az egyetem kellő működését biztosító épületek, klinikák felépítését segítette, hanem a tehetséges ifjak anyagi támogatására létrehozott alapítványok működését is.

A kolozsvári egyetemen tanult gyógyszerészhallgatók nemcsak Erdélyből, hanem az akkori egész Magyarország területéről jöttek, majd egyetemi tanulmányaik befejezése után többnyire származási helyükre visszatérve helyezkedtek el. Ezt igazolja egyik tanulmányunk, ami az 1903-ban itt végzett gyógyszerészek származási helyének és későbbi munkahelyük követésével foglalkozott.⁵² Ebben a tanévben 22 gyógyszerész kapott oklevelet, akikből 10 (45,45%) a trianoni döntés után megmaradt magyarországi területről származott, heten (31,81%) Erdélyből és öten (22,74%) a Felvidék és a Délvidék településeiről jöttek. Gyógyszerészként elhelyezkedésük is hasonló arányt mutat: 41%-uk a mai Magyarország területén, Erdélyben és Bánságban nyolcan maradtak (36,37%), míg a Felvidékre és a Vajdaságba csak négyen mentek vissza (18,18%). Ezzel a példával igazolódik az a tény,

⁵¹ PÉTER 2019. 54.

⁵² PÉTER–FERENTZI 2003. 47–54.

hogy az 1872-ben Kolozsváron létesített egyetem nemcsak az erdélyi diplomások számának növekedéséhez járult hozzá.

Az 1872–1919 között eltelt 47 év eseményei, eredményei bebizonyították a képzés létfontosságát. A közel ötven év alatt elért eredmények tanúsítják létrehozásának szükségességét. Az utolsó, 1918/19. tanévet követő politikai események további működését megakadályozták. 1919. május 12-én a román tanügyi hatóságok katonai segédlettel eltávolították azokat a tanárokat, akik nem tették le a hűségesküt a román király előtt. A tanárok többsége a magyar hallgatókkal együtt kénytelen volt elhagyni Kolozsvárt.⁵³ A tanulmányaikat még Kolozsváron megkezdett hallgatók, így a gyógyszerésztan-hallgatók is, előbb Budapesten, majd Szegeden folytatták tanulmányaikat. Itt, az 1921/22. tanév I. félévében 38 I. éves és 23 II. éves gyógyszerészhallgató iratkozott be. Az 1922/23. tanévben a Romániához csatolt területekről származó gyógyszerészhallgatók száma az I. éveseknél 24 fő, a II. éveseknél 19 volt.⁵⁴

Szegeden az 1921/22. tanévben 3 erdélyi származású gyógyszerész szerzte meg a doktori fokozatot, az 1923/24. tanévben pedig már 52 gyógyszerésznek bocsátottak ki oklevelet – köztük sok Erdélyből elmenekült hallgatónak –, ugyanakkor több erdélyi származású gyógyszerész az approbációs vizsgáját is itt tette le. Így zökkenés nélkül folytatódott Szegeden a kolozsvári gyógyszerészképzés.⁵⁵ A kolozsvári egyetemen a 47 éven át tartó gyógyszerészképzésbe bekapcsolódó két kar tanárai példát mutattak, hallgatóik pedig akár Erdélyben, akár Magyarország más területein megállták a helyüket.⁵⁶ Az egyetem 47 év után a politikai és hatalmi erők következtében kényszerült elhagyni Kolozsvárt, de Szegeden sikerült folytatni a megkezdett munkát, így a gyógyszerészképzést is. A szegedi egyetemi gyógyszerészképzésnek méltó elődje a kolozsvári egyetem, erre magas tudományos és erkölcsi mércéje az utódokat is kötelezte.

⁵³ GAAL 2013. 215–221.

⁵⁴ ALMANACH 1922.

⁵⁵ NOVÁK 1976. 13.

⁵⁶ PÉTER 2019. 66.